

УДК 342.9

Михайло Смокович,

кандидат юридичних наук, суддя Вищого адміністративного суду України,
секретар Пленуму Вищого адміністративного суду України

ЮРИСДИКЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СПОРІВ ЩОДО ЇХ ПОВ'ЯЗНОСТІ З ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ

У статті, присвяченій дослідженню проблем визначення юрисдикції адміністративних судів, доведено, що юрисдикція цих судів поширюється на спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, визначено характерні ознаки таких спорів та встановлено, що судова практика їх розгляду відповідає основним завданням адміністративного судочинства.

Ключові слова: виборчий процес, виборчий спір, межі виборчого процесу, підсудність, юрисдикція суду.

Юрисдикція — це встановлена законом чи іншим нормативним актом сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори і розглядати справи про правопорушення, тобто давати оцінку діям суб'єкта права з точки зору їх правомірності чи неправомірності. Юрисдикція визначається залежно від виду і характеру справ, їх територіальної належності та від осіб, які беруть участь у розгляді справи. Спеціальними органами юрисдикції є суди — загальні, які діляться на спеціалізовані [1].

Юрисдикція суду — це компетенція однієї структури (ланки) судів щодо розгляду справ певного виду або категорії спорів. Зокрема адміністративна юрисдикція — це компетенція адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ (справ адміністративної юрисдикції). Отже, коли йдееться про юрисдикцію суду, то мається на увазі одна зі складових компетенції, повноважень суду щодо розгляду справи [2].

Визначеню судової юрисдикції присвячені праці відомих науковців В. Д. Бринцева, І. П. Голосіченка, І. Б. Колушка, Р. О. Куйбіди, Н. Р. Нижник, О. М. Пасенюка, Ю. М. Старилова, В. С. Стефанюка, С. Г. Штогуна та інших.

Проблематикою визначення юрисдикції суб'єктів владних повноважень, судів та поширення її на спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, займалися М. В. Жушман, В. П. Іщенко, С. В. Кальченко, Ю. Б. Ключковський,

М. І. Мельник, В. Г. Перепелюк, Ю. А. Попова, М. І. Ставнійчук та інші. В основному у своїх працях вони досліджували питання юрисдикції судів та інших органів щодо розв'язання виборчих конфліктів.

Мета цього дослідження — проблемні питання щодо визначення юрисдикції адміністративних судів, зокрема стосовно поширення цієї юрисдикції на спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом. Крім того, визначальною проблемою цієї статті є теоретичні та практичні підходи до визначення пов'язаності спорів з виборчим процесом та характерні пріоритети судової практики з досліджуваного питання.

Для розуміння виниклої проблеми вкотре повертаємося до дефініції виборчого спору.

Науковець у галузі конституційного права В. П. Іщенко так визначає поняття виборчого спору: «Виборчий спір — це розбіжності, пов'язані з порушенням виборчих прав громадян при проведенні виборів до державних та місцевих органів влади, а також при проведенні референдумів, які вирішуються в адміністративному або судовому порядку» [3]. У той самий час Ю. А. Попова визначає виборчий спір як «правові конфлікти, які виникають між суб'єктами виборчих правовідносин у зв'язку з порушенням виборчих прав заявника і які підлягають розгляду в адміністративному або судовому порядку» [4]. Вважаємо, що виборчий спір — це правовий конфлікт, який

розв'язується в судовому або адміністративному порядку, якщо на це немає заборони, за зверненням спеціально уstanовлених законодавством суб'єктів та який виник під час виборчого процесу і пов'язаний з порушенням виборчого законодавства суб'єктами, які відповідно до законодавства можуть нести відповідальність за це порушення [5].

Отже, ключовим у дефініції виборчого спору є те, що цей спір виникає під час виборчого процесу. На нашу думку, виборчий процес — це здійснення суб'єктами виборчого процесу виборчих процедур щодо підготовки та проведення відповідних виборів у строки, передбачені законодавством, які починаються у законодавчо визначений строк та закінчуються офіційним оприлюдненням результатів виборів або через законодавчо встановлений строк після цього оприлюднення. Однак таке визначення вказаного поняття стосується виборчих процесів усіх виборів, які відбуваються в Україні [6].

У дослідженні для прикладу візьмемо виборчий процес виборів народних депутатів. Частиною 1 ст. 11 Закону України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» (далі — Закон, Закон про вибори народних депутатів) встановлено, що виборчий процес — це здійснення суб'єктами, визначеними ст. 12 цього Закону, виборчих процедур, передбачених цим Законом [7].

У практиці найважливішим у виборчому процесі є визначення його строкових меж, тобто його початку і завершення.

Відповідно до ч. 2 ст. 16 Закону про вибори народних депутатів виборчий процес чергових виборів народних депутатів розпочинається за дев'яносто днів до дня голосування [8].

Крім того, ч. 7 ст. 11 Закону про вибори народних депутатів встановлено, що виборчий процес завершується через п'ятьнадцять днів після дня офіційного оприлюднення Центральною виборчою комісією (далі — ЦВК) результатів виборів депутатів [9]. Приписи цієї норми вказують, що вихідною датою для визначення дня завершення виборчого процесу є день офіційного оприлюднення ЦВК результатів виборів народних депутатів.

Офіційне оприлюднення результатів виборів народних депутатів регламентується ст. 100 Закону про вибори народних депутатів. Із ч. 1 цієї статті випли-

ває, що Центральна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня встановлення результатів виборів офіційно оприлюднює результати виборів депутатів у газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр». На наш погляд, з огляду на це логічним є висновок про те, що днем офіційного оприлюднення результатів виборів є день видання цих газет [10].

Це дослідження показує, що особливих труднощів щодо встановлення меж (початку і завершення) виборчого процесу немає. На наш погляд, визначальним у цьому є те, що виборчий процес, як правове явище, не є постійним — воно зароджується і зникає [11].

Із цього приводу Пленум Вищого адміністративного суду України в абз. 4 п. 2 постанови від 02.04.2007 р. № 2 дав такі роз'яснення: «Спори, зокрема, щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій чи комісій з референдуму, які виникли поза межами етапів виборчого процесу та процесу референдуму або не стосуються виборчого процесу чи процесу референдуму, не належать до спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, а тому визначення юрисдикції таких спорів та їх розгляд проводиться в загальному порядку» [12].

На наш погляд, наведені межі початку та закінчення виборчого процесу виборів народних депутатів є вичерпними та іншому тлумаченню не підлягають [13].

У судовій практиці щодо виборів народних депутатів 2012 р. виникли проблеми із застосуванням та розумінням словосполучення «пов'язаних з виборчим процесом» під час визначення предметної підсудності спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності ЦВК.

Основним для визначення цієї категорії справ є правильне розуміння поняття виборчого процесу та його складових.

За визначеню нами дефініцією, поняття виборчого процесу необхідно розуміти як правовідносини, які виникли під час здійснення його суб'єктами виборчих процедур у межах строків, визначених законодавством, початку та завершення виборчого процесу. Крім того, за допомогою висновку тлумачення а contrario (від протилежного) отримуємо правовий висновок про те, що процедури, вчинені не в межах строків початку та закінчення виборчого процесу, не належать до цього виборчого процесу, тому їх правовідносини, які виникли не в ме-

жах цих строків, не охоплюються його поняттям.

Частиною 5 ст. 11 Закону про вибори народних депутатів встановлено етапи виборчого процесу: висування кандидатів у депутати; утворення виборчих комісій (крім Центральної виборчої комісії); реєстрація кандидатів у депутати; проведення передвиборної агітації; утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі; складання списків виборців, їх перевірка та уточнення; голосування; підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування; встановлення результатів виборів депутатів та їх офіційне оприлюднення; припинення повноважень окружних та дільничних виборчих комісій [14].

Отже, інші виборчі процедури не належать до виборчого процесу в розумінні вказаного Закону, оскільки цей Закон чітко визначив початок та закінчення виборчого процесу, тому й випливає з цього висновок, що інші процедури є непов'язаними з виборчим процесом.

Також, на нашу думку, немає підстав вважати, що «виборчий процес» є комплексною правою категорією, як вважають окремі правники. У протилежному разі, вийшовши за межі виборчого процесу, залежно від дискреційних висновків судів, будь-які відносини можна віднести до виборчого процесу, у зв'язку з чим виниклий у таких відносинах спір необхідно буде розглядати за особливостями, встановленими статтями 172—179 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України).

Отже, даючи тлумачення початку та закінченню виборчого процесу ширше, ніж це встановлено виборчими законами, ми дєємо адміністративним судам більше можливості для отримання дискреційних висновків щодо віднесення до виборчого процесу інших відносин, крім тих, які виникли під час виборчого процесу. Тобто від суб'єктивного висновку суду до виборчого процесу можна буде віднести будь-який спір, який виник за межами виборчого процесу. Таким висновком ми втягуємо українське суспільство у постійний виборчий процес, який не має початку і завершення.

Якщо вважати, що «виборчий процес» є комплексною правою категорією (безмежною), тоді виникає питання щодо необхідності встановлення законодав-

цем початку та закінчення цього процесу. Саме законодавець, установивши початок та закінчення виборчого процесу, вказав на те, що це правове явище є тимчасовим та таким, що виникає і зникає.

Ще раз зазначимо, що визначальним у цьому є те, що виборчий процес, як правове явище, не є постійним — воно зароджується і зникає, тобто це відносини, які після початку виборчого процесу виникають, а після завершення зникають. Таке розуміння цього явища й допомагає витлумачити процесуальний припис, закладений у п. 6 ч. 2 ст. 17 КАС України, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом.

Цю норму необхідно тлумачити так, що спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, виникають лише тоді, коли наявний цей виборчий процес. Якщо ж виборчого процесу немає, він не настав або завершився, то логічним є висновок про те, що не може бути спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, якого немає, оскільки такі правовідносини не виникнуть [15]. Тобто спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, — це лише спори, які виникли у правовідносинах між суб'єктами виборчого процесу та під час виборчого процесу.

На підтвердження такого правового висновку необхідно навести декілька прикладів.

Відповідно до ч. 1 ст. 175 КАС України право оскаржувати дії чи бездіяльність партії (блоку), місцевої організації партії, їхніх посадових осіб мають партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу [16].

Аналіз цієї норми вказує на те, що цей спір належить до юрисдикції адміністративних судів, він пов'язаний з виборчим процесом (п. 6 ч. 2 ст. 17 КАС України), оскільки стороною в ньому є суб'єкт виборчого процесу. Хоча необхідно звернути увагу на те, що в такому спорі немає суб'єкта владних повноважень, що не є властивим для спорів адміністративної юрисдикції. Отже, якщо цей спір (між партіями чи їх місцевими організаціями) виникне за межами виборчого процесу, то він не буде належати до юрисдикції адміністративних судів, тому що він не пов'язаний з виборчим

процесом, а буде стосуватися юрисдикції цивільних судів. У цьому є особливість визначення юрисдикції таких спорів. Зокрема в разі, якщо вони виникли під час виборчого процесу, то й належать до юрисдикції адміністративних судів, а якщо ні — то до юрисдикції загальних судів.

Водночас відповідно до ч. 1 ст. 174 КАС України право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування мають партія (блок), місцева організація партії, які є суб'єктами відповідного виборчого процесу.

Таким чином, аналіз указаної норми також вказує на те, що цей спір належить до юрисдикції адміністративних судів, тому що він пов'язаний з виборчим процесом (п. 6 ч. 2 ст. 17 КАС України). Це полягає в тому, що спір виник під час цього процесу і стороною в такому спорі є суб'єкт виборчого процесу. Не в межах виборчого процесу такий спір не може виникнути, оскільки ще немає або вже немає суб'єктів виборчого процесу.

Разом із цим, такий спір, якщо він виник поза межами виборчого процесу, також буде належати до юрисдикції адміністративних судів, але не відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 17 КАС України (пов'язаний з виборчим процесом), а відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України, з якого випливає, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [17].

З огляду на викладене «пов'язаність спорів з виборчим процесом» має місце лише в разі, якщо ці спори виникли під час виборчого процесу. У протилежному разі такі правовідносини не можуть виникнути, оскільки не будуть містити суб'єктного складу — відсутній суб'єкт виборчого процесу, статус якого виникає лише під час виборчого процесу.

Організація роботи адміністративних судів та інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час виборчого процесу також вказує на те, що виборчий процес не може бути комплексною категорією, тобто безмежним.

Так, ч. 3 ст. 11 Закону про вибори народних депутатів встановлено, що орга-

ни виконавчої влади, у тому числі спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а також суди, виборчі комісії, правоохоронні органи (прокуратура, міліція) організовують свою роботу під час виборчого процесу, в тому числі у вихідні дні та в день голосування, таким чином, щоб забезпечити приймання і розгляд документів щодо підготовки та проведення виборів депутатів, позовних заяв, скарг та звернень виборчих комісій у строки та способі, установлені цим Законом [5].

Отже, цією нормою встановлено особливий режим роботи вказаних органів під час виборчого процесу, в тому числі судів щодо прийняття та розгляду позовних заяв і скарг у строки та способі, установлені цим Законом.

Важливим є те, що такий режим (порядок) повинен бути забезпечений лише під час виборчого процесу, тобто в межах строків, установлених законодавством.

Із ч. 9 ст. 108 Закону про вибори народних депутатів випливає, що порушення законодавства про вибори можуть бути оскаржені до суду в порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, встановлено лише під час виборчого процесу в межах визначених Законом строків.

З урахуванням викладеного можна зробити висновок про те, що режим роботи суду, в тому числі й щодо приймання та розгляду позовних заяв та скарг, визначений Кодексом адміністративного судочинства України, встановлено лише під час виборчого процесу в межах визначених Законом строків.

Отже, зазначені правові приписи та висновки встановлюють режим роботи суду і таким чином визначають періоди оскарження порушень законодавства про вибори та розгляд цих справ як такі, що виникли під час виборчого процесу, та такі, що виникли поза його межами, — до його початку або після завершення.

Статтями 172—179 КАС України встановлено особливості розгляду таких справ у режимі, визначеному Законом, тобто під час виборчого процесу. Зокрема нормами цих статей встановлено коло позивачів, які можуть звернутися до ад-

міністративного суду з такими позовами, строки звернення до суду, підсудність таких справ, строки їх розгляду, строки на подання апеляційної скарги, особливості їх розгляду судом першої та апеляційної інстанцій, особливості здійснення представництва та особливості обчислення строків у таких справах.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 172 КАС України право оскаржувати рішення, дій чи бездіяльність виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій мають суб'єкти відповідного виборчого процесу (крім виборчої комісії) [19]. Тобто такими суб'єктами є партія, що висунула кандидата у депутати; кандидат у депутати, зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом; офіційний спостерігач від партії, яка висунула кандидатів у депутати у загальнодержавному виборчому окрузі, від кандидата у депутати в одномандатному окрузі, від громадської організації, який зареєстрований у порядку, встановленому цим Законом.

Отже, вказані особи можуть стати суб'єктами виборчого процесу лише під час виборчого процесу. Тобто права на звернення до суду вони набувають лише під час виборчого процесу. Тому логічним видається те, що до початку виборчого процесу або після його завершення ці особи не мають права на звернення до суду за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України, оскільки вони не мають статусу суб'єкта виборчого процесу, а після його завершення втрачають цей статус.

Аналогічні правила містить і ч. 1 ст. 174 та ч. 1 ст. 175 КАС України, в яких також визначено, що позивачами в інших виборчих спорах можуть бути суб'єкти відповідного виборчого процесу, якими, як встановлено, є особи, які набули такий статус під час виборчого процесу.

Щодо виборця як суб'єкта виборчого процесу, то він може бути позивачем у виборчому спорі, який повинен розглядався адміністративним судом за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України, лише у разі порушення його прав або інтересів щодо участі у виборчому процесі його особисто (ч. 2 ст. 172, ч. 2 ст. 174, ч. 2 ст. 175 КАС України).

Отже, визначальним щодо прийняття та розгляду виборчих справ за особли-

востями, встановленими статтями 172—179 КАС України, є те, хто може звернутися до суду в такому порядку, тобто хто може бути позивачем у такій справі, яка повинна розглядатися за зазначеними особливостями, та чи виник цей спір під час виборчого процесу. Якщо виник, — то лише в цьому разі такий спір буде пов'язаним з виборчим процесом.

Питання щодо визначення підсудності такої категорії справ є другорядним, оскільки спочатку суд при прийнятті позовної заяви повинен визначити, чи має право особа на оскарження порушень виборчого законодавства за зазначеними процесуальними особливостями та чи належить спір до виборчих, а після того суд повинен визначити підсудність справи згідно з правилами, встановленими частинами 3, 4 та 5 ст. 172 КАС України. Якщо ж особа не має права на звернення до суду та розгляд її справи за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України, або спір не належить до виборчих, то в такому разі суд вирішує питання про відкриття провадження та визначення підсудності за загальними правилами, встановленими КАС України.

Такий висновок підтверджується також черговістю частин у ст. 172 КАС України, оскільки частинами 1 та 2 визначено осіб, які мають право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій (суб'єкти відповідного виборчого процесу). Звідси логічним і послідовним є висновок, що частинами 3, 4 і 5 цієї статті встановлено правила підсудності лише для таких справ.

Відповідно до ч. 3 ст. 172 КАС України рішення, дії або бездіяльність Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму оскаржуються до Вищого адміністративного суду України. Усі інші рішення, дії чи бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії оскаржуються до Київського апеляційного адміністративного суду [20].

Виходячи з положень частин 1 та 2, а також першого речення ч. 3 цієї статті, під іншими рішеннями, діями чи бездіяльністю Центральної виборчої комісії необхідно розуміти ті, які прийняті або вчинені під час виборчого процесу, оскільки право на їх оскарження і розгляд за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України, мають ли-

ше суб'єкти відповідного виборчого процесу. Таке розуміння випливає з висновку про те, що до спорів, пов'язаних з виборчим процесом, належать лише ті, які виникли під час виборчого процесу.

Звідси щодо рішень, дій чи бездіяльності ЦВК, які прийняті та/або вчинені за межами виборчого процесу, то вони оскаржуються і розглядаються в загальному порядку, визначеному КАС України. Якщо ж дійти висновку, що вони оскаржуються і розглядаються адміністративними судами за особливостями, встановленими статтями 172—179 КАС України, то до виборчого процесу або після його завершення будуть відсутні особи, які мають право на судове оскарження в такому порядку, чим фактично будуть позбавлені судового контролю такі рішення, дій чи бездіяльність ЦВК, члена цієї комісії.

Отже, до Київського апеляційного адміністративного суду оскаржуються всі інші рішення, дій чи бездіяльність Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії, які прийняті або вчинені під час виборчого процесу, оскільки вони випливають з правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом. Підсудність тих рішень, дій чи бездіяльності, які прийняті або вчинені до чи після виборчого процесу, визначається за правилами ч. 2 ст. 18 КАС України, оскільки такі спори не пов'язані з виборчим процесом.

Варто зазначити, що ст. 179 КАС України визначено особливості обчислення строків у справах, пов'язаних з виборчим процесом. Із ч. 5 цієї статті випливає, що строки подання позовних заяв і апеляційних скарг, встановлені статтями 172—177 цього Кодексу, не можуть бути поновлені. Позовні заяви, апеляційні скарги, подані після закінчення цих строків, суд залишає без розгляду.

За змістом ч. 6 ст. 172 КАС України рішення, дій чи бездіяльність ЦВК можуть бути оскаржені до адміністративного суду у п'ятиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дій або допущення бездіяльності. Такі обмежені строки, які не підлягають поновленню, законодавець запровадив лише для подання позовних заяв щодо спорів, які виникають під час виборчого процесу, який є швидкоплинним.

Якщо ж такі строки, які не підлягають поновленню, застосовувати до оскар-

ження рішень, дій чи бездіяльності ЦВК, що прийняті або вчинені поза межами виборчого процесу, то фактично всі будуть позбавлені можливості на їх оскарження, оскільки відповідні особи ще не набудуть статусу суб'єкта виборчого процесу, який має право на таке оскарження, а якщо й набудуть цей статус, то буде пропущено п'ятиденний строк на звернення до суду, встановлений ст. 179 КАС України.

Крім того, у разі якщо такі строки застосовувати щодо розгляду справ не під час виборчого процесу, тобто не в режимі роботи суду, встановленому ч. 3 ст. 11 Закону про вибори народних депутатів, то фактично не буде забезпечено прийняття та розгляд таких справ у зазначені строки.

На нашу думку, положення статей 172—179 КАС України необхідно тлумачити в комплексі та системно, з урахуванням осіб, які мають право на оскарження таких рішень за процесуальними особливостями, строків на подання позовної заяви та апеляційної скарги, строків їх розгляду, режиму роботи суду, встановленого Законом про вибори народних депутатів. Тому й правила визначення підсудності, встановлені частинами 3, 4 та 5 ст. 172 КАС України, поширяються лише на спори, які виникли під час виборчого процесу. Звідси випливає, що до підсудності Київського апеляційного суду належать справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності ЦВК, які прийняті або вчинені під час виборчого процесу, оскільки лише такі спори пов'язані з виборчим процесом.

Судова практика з цього питання в адміністративних судах України є усталеною. Визначення «виборчого процесу» як комплексної правової категорії, яка не має меж (початку і завершення), призведе до хаосу в судовій практиці, оскільки розширить дискреційні можливості судів щодо визначення пов'язаності спорів з виборчим процесом.

Аналіз цього дослідження вказує на те, що спеціальному режиму роботи суду, прийняття та розгляду позовних заяв та скарг, визначеному ст. 11 Закону про вибори народних депутатів, під час виборчого процесу встановлено особливості розгляду таких справ, які передбачено статтями 172—179 КАС України. Особливі правила визначення предметної підсудності таких справ не можна виключа-

ти зі сфери виборчого процесу, оскільки ці норми поширяються лише на спори, що виникли під час виборчого процесу.

Насамкінець хочемо зазначити, що оскарження рішень, дій чи бездіяльності та визначення підсудності в загальному порядку краще забезпечує право заинтересованих осіб на судовий захист, оскільки з позовом до суду може звернутися будь-яка особа, яка вважає, що оскаржуваним рішенням, дією чи бездіяльністю ЦВК порушено її права, свободи та інтереси. Строк звернення до суду за таким захистом становить шість місяців. Рішення судів у таких справах підлягають апеляційному, касаційному перегляду та перегляду Верховним Судом України.

Важливим також є те, що в разі необхідності та відповідного обґрунтування така справа може бути розглянута і вирішена невідкладно (ч. 3 ст. 110 КАС України).

Виходячи із системного аналізу законодавства, судової практики та обставин справи, вважаємо, що спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, можуть виникати лише під час виборчого процесу, початок та завершення якого встановлені виборчим законодавством. Законодавець, визначивши режим роботи суду під час виборчого процесу матеріальним Законом, одночасно встановив статтями 172—179 КАС України процесуальні особливості розгляду спорів у цьому режимі. Тому ці процесуальні особливості не можуть поширюватися на спори, які не виникають під час виборчого процесу.

За приписами ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Пленум вищого спеціалізованого суду за результатами узагальнення судової практики дає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції.

Абзацом 4 п. 2 постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 02.04.2007 р. № 2 «Про практику застосування адміністративними судами положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму» дано роз'яснення, що спори, зокрема щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій чи комісій з референдуму, які виникли поза межами етапів виборчого процесу та процесу референдуму або не стосуються виборчого процесу чи процесу референдуму, не належать до спорів, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, а тому визначення юрисдикції таких спорів та їх розгляд проводиться в загальному порядку.

Ураховуючи викладене, судова практика в адміністративних судах з природою визначення підсудності виборчих спорів є визначеною та однаковою.

Згідно з практикою Вищого адміністративного суду України про розгляд спорів, що виникають до початку та після закінчення виборчого процесу, в загальному порядку, встановленому КАС України, краще забезпечується право заинтересованих осіб на судовий захист, оскільки з позовом до суду може звернутися будь-яка особа, котра вважає, що оскаржуваним рішенням, дією чи бездіяльністю ЦВК порушено її права, свободи та інтереси. Строк звернення до суду за таким захистом становить шість місяців. Без участі сторін таку справу розглянути неможливо. Рішення судів у таких справах підлягають апеляційному, касаційному перегляду та перегляду Верховним Судом України.

Отже, судова практика адміністративних судів про розгляд спорів щодо правовідносин, які виникли за межами виборчого процесу, спрямована на забезпечення належного судового захисту прав, свобод та інтересів людини і прав та законних інтересів юридичних осіб.

ПРИМІТКИ

1. Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія / М. І. Смокович. — К. : Юрінком Інтер, 2012. — С. 38.
2. Там само.
3. Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации : учеб. для вузов / С. А. Авакьян, Л. Г. Алексичева, В. В. Альхименко [и др.] ; отв. ред. А. В. Иванченко. — М. : НОРМА, 1999. — С. 856.

4. Попова Ю. А. Судопроизводство по делам, возникающим из публично-правовых отношений (теоретические проблемы) / Ю. А. Попова. — Краснодар : КГАУ, 2001. — С. 247.
5. Смокович М. І. Зазнач. праця. — С. 117.
6. Смокович М. І. Вибори до Верховної Ради України: проблеми визначення виборчого спору / М. І. Смокович // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2012. — № 2. — С. 4.
7. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97. — С. 3526.
8. Там само.
9. Там само.
10. Смокович М. І. Вибори до Верховної Ради України: проблеми визначення виборчого спору / М. І. Смокович // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2012. — № 2. — С. 5.
11. Там само. — С. 6.
12. Про практику застосування адміністративними судами положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду виборчих спорів щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму : постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 02.04.2007 р. № 2 // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2007. — № 2. — С. 85.
13. Смокович М. І. Вибори до Верховної Ради України: проблеми визначення виборчого спору / М. І. Смокович // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2012. — № 2. — С. 7.
14. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97. — С. 3526.
15. Смокович М. І. Вибори до Верховної Ради України: проблеми визначення виборчого спору / М. І. Смокович // Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2012. — № 2. — С. 6.
16. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35—36, 37. — С. 1358.
17. Там само.
18. Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI «Про вибори народних депутатів України» // Офіційний вісник України. — 2011. — № 97. — С. 3526.
19. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35—36, 37. — С. 1358.
20. Там само.

Смокович Михаил. Юрисдикция административных судов: проблемы определения споров относительно их связанны с избирательным процессом.

В статье, посвященной исследованию проблем определения юрисдикции административных судов, доказано, что юрисдикция данных судов распространяется на споры касательно правоотношений, связанных с избирательным процессом, определены характерные признаки таких споров и установлено, что судебная практика по их рассмотрению соответствует основным задачам административного судопроизводства.

Ключевые слова: избирательный процесс, избирательный спор, границы избирательного процесса, подсудность, юрисдикция суда.

Smokovych Mykhailo. Administrative courts jurisdiction: problems concerning determination of disputes in their relation to the election process.

In the article the author researches issues concerning definition of administrative courts jurisdiction, ascertains that jurisdiction of these courts extends to disputes on legal relations connected with the election process, defines characteristic features of such disputes and determines that case law on their consideration corresponds to key targets of administrative justice.

Key words: election process, election dispute, boundaries of election process, jurisdiction, court jurisdiction.